

Ана Вујовић¹

Универзитет у Београду

Училишки факултет

ДРУШТВА ЗА КУЛТУРНУ САРАДЊУ ИЗМЕЂУ СРБИЈЕ И ФРАНЦУСКЕ

Почетком XX века политичке везе између Србије и Француске, које су већ биле добре, постају чак пријатељске, тако да се у Београду 1904. године оснива Француско књижевно друштво које ће претходити другим сличним друштвима у више градова. После неколико промена имена, данас постоје Друштво за културну сарадњу Србија-Француска и Друштво пријатеља Француске.

Период између два светска рата је време најинтензивнијих српско-француских веза. Утицај Француске манифестовао се, како онда тако и данас, у свим областима друштвеног живота: политици, науци, култури и образовању. Пријатељским осећањима придруживали су се политички, економски и војни интереси који, најчешће, нису били супротстављени. Упркос извесним проблемима у политичким односима у последњих двадесетак година, културна сарадња и размене у науци остају честе и плодне. Судећи по прошлости, можемо се надати да, без обзира на то какви ће бити политички односи две земље, ништа неће моћи да угрози културне везе и да ћемо увек имати снаге и воље да тражимо и изналасимо нове путеве сарадње.

Кључне речи: односи, сарадња, култура, друштва, Србија, Француска.

Иницијатива за стварање друштва које би се бавило српско-француском културном сарадњом потекла је још 1891. године у Француском посланству у Београду. Идеја генералног директора српских пошта Грозданића била је да се у Београду створи Француски клуб (Cercle français) у којем би у употреби био само француски језик и читале се француске новине и часописи. Било је речи и о оснивању француског клуба у Нишу. Зна се и да је постојало удружење Réunion française à Belgrade које је окупљало неколицину Француза који су ту живели и четрдесетак Срба, а чији је циљ било ширење француског језика међу Србима и његов отпор растућем германском таласу.

Званично је прво друштво створено 1904. године под називом Француско књижевно друштво Београда (Société littéraire française de Belgrade), а међу његовим донаторима били су, између осталих, Париска општина, неколико француских банака и француски посланик у Београду. Оснивачи и чланови биле су најугледније личности друштвеног живота

1 Ana.Vujovic@uf.bg.ac.rs

Србије, на челу са краљем Петром I Карађорђевићем.² Председник овог Француског књижевног друштва био је Јован Жујовић, који је био и председник Српске краљевске академије. Уз помоћ Француске алијансе и других добротвора, Друштво је добило већи број књига на француском, читаоницу, салон за конверзацију на француском, једно одељење за учење француског језика за трговце и једно на вишем нивоу, као и курс књиговодства на француском. Организовани су и часови француског језика у току летњег распуста, за оне ђаке који су желели да се усаврше у знању језика, али и за оне који су морали да полагају поправне испите у средњим школама. На жалост, током Првог светског рата Аустријанци су рушећи Београдски универзитет демолирали и кућу која се налазила поред њега, а у којој је Друштво било смештено.

У статуту Друштва писало је да се могу организовати подружнице у градовима у унутрашњости, а циљ је било ширење француског језика и културе у Србији и јачање интелектуалних веза које сједињују Француску и Србију. Друштво је отварало и филијале у унутрашњости Србије, а у њега су долазили и становници Земунa (који је тада још био у саставу Аустро-Угарске). Активности су обухватале: предавања, оснивање библиотеке и читаонице, бесплатне течајеве француског језика, уметничке изложбе, додељивање стипендија за летње курсеве Француске алијансе, награђивање најбољих превода са француског, сарадња уметничких и научних друштава двеју земаља итд.

После ратних година и заједничке борбе, сарадња се наставља и врхунац развоја и активности Друштва одвија се између два светска рата, када је оно, од 1920, функционисало под називом Друштво Пријатеља Француске (Société Les Amis de la France), а његов први председник био је председник Српске краљевске академије Јован Жујовић (који је био председник и предратног Друштва). У бројним градовима у унутрашњости постојали су Кругови пријатеља Француске. У годишњем извештају из 1922. помињу се: Земун, Крагујевац, Панчево, Пожаревац, Ваљево, Нови Сад, Лесковац, Велики Бечкерек (данашњи Зрењанин) и Шабац, а касније и Суботица, Врање, Вршац, Ужице, Чачак, Ниш, Смедеревска Паланка, Стари Бечеј, Кикинда, Сента, Сремска Митровица, Јагодина, Краљево, Неготин, Зајечар, Сремски Карловци и Сомбор. Циљ Друштва био је да пропагира француски језик и културу и да јача интелектуалне везе које спајају Француску и Југославију, а предвиђене активности биле су донекле сличне онима у предратном периоду: одржавање предавања, оснивање библиотеке и читаонице, организовање течајева француског језика, изложби и концерата, додељивање стипендија студентима за боравак у Француској, као и награда најбољим преводима са оба језика.

2 Међу оснивачима и члановима истичу се: гувернер Народне банке Ђорђе Вајферт, митрополит Димитрије, индустријалац Игњат Бајлони, професори универзитета Иван Ђаја, Миодраг Ибровац, Урош Петровић, Богдан Поповић, Јован Скерлић и други. Детаљније о управном одбору и неким угледним члановима Друштва код: Михаило Павловић, (2005:14)

У годишњем извештају Друштва из априла 1922. године може се видети да је број чланова Друштва удвостручен у односу на претходну годину, да је број подружница широм Југославије порастао са 10 на 17, да је библиотека располагала са скоро 2000 наслова књига и часописа, од којих су најбројнији били романи, приче и есеји (500) и историјске књиге (такође 500), затим критичке студије (280), позоришни комади (150), збирке песама (130), филозофска дела (100), географска дела (52), правна и економска литература (30) и књиге за децу (20). Помињу се и предавања, од којих су највећи број одржали Французи који су боравили и радили у Београду, а неке од тема биле су: француска лингвистика, Наполеон и Карађорђе, Молијер, Париз и његов географски регион, француска породица, француски роман у XVII веку, Бодлер, француска скулптура од XII до XX века.

Иако настава страних језика у то време није била организована у основним школама, на иницијативу Друштва пријатеља Француске, априла 1930. године министар просвете одобрио је да се по средњим стручним и основним школама одржавају курсеви француског језика у организацији Друштва.

У школској 1933/34. години, поред осталих редовних активности, одржано је преко двадесет предавања чије су се теме односиле на разноврсне области: археолошка истраживања у нашим крајевима и Илирији, архитектуру Париза, битке у току Првог светског рата, однос Лоренаца и Југословена, Француску некад и сад, однос Француске и Отоманске империје, путописне записе из Србије или из неких француских региона итд. Нека од предавања држали су франкофони гости из других земаља, попут оних која су се односила на румунско-југословенске односе кроз векове или на антички свет после Александра Великог. Године 1934/35. такође је одржано преко двадесет предавања, од којих је највећи број посвећен француској књижевности од средњег века до најновијег времена, а остала француској историји и споменицима културе, музици и архитектури.

Импресиван је број набављаних и коришћених француских часописа свих врста и за све категорије читалаца, од модних журнала до научних публикација. Каталог библиотеке Друштва пријатеља Француске у Београду показује да је библиотека пред рат поседовала преко 8000 француских књига из разних области духовног стваралаштва.³ Бавећи се повремено и издавачком делатношћу, Друштво је, поред осталог, 1938. године издало књигу професора Гргура Јакшића *Француска и Југославија*, а две године касније *Књигу о Француској*, састављену од чланака

3 Ова библиотека је за време Другог светског рата, заједно са намештајем, два клавира и уметничким сликама, предата на чување Библиотеци општине Града Београда, а по ослобођењу су потврде о томе предате новим народним властима, а готов новац и уложне књижице Министарству финансија. У Универзитетској библиотеци у Београду чува се документација о активностима Француског књижевног друштва од 1911. до 1914. године. О Друштву пријатеља Француске постоји материјал у Народној библиотеци Србије.

еминентних српских интелектуалаца који су део свог школовања или научног и стручног рада обавили у Француској.

Учешће Француза у Управном одбору и чланству уопште показује да је интересовање француске стране такође било велико. Тако је генерални секретар Друштва био Пол Масе (Paul Masset), лектор на Филозофском факултету и руководиоца Француског института у Београду (ту дужност обављао је заједно са професором Миодрагом Ибровцем), затим пуковник Ремон Делтел (Raymond Deltel), професор и лексикограф Етјен Лоран (Etienne Laurent) и други. Приликом градње Ратничког дома (данас Дома војске) тридесетих година, читав трећи спрат изграђен је и опремљен специјално за потребе Друштва које је пред рат бројало 800 чланова.⁴ Тада је почасни председник Друштва био Богдан Поповић, а председник угледни дипломата Стеван Павловић.

Пред почетак рата, у Србији са Војводином било је 25 клубова Друштва, а на територији читаве Краљевине Југославије између 60 и 70.⁵ Године 1935. (у време када је француски утицај већ увелико опадао у сфери политике и економије) одржан је Конгрес француских клубова у Југославији који је означио почетак координисаног делања на популаризацију француске културе код нас. (Димић 2005: 63) У многим градовима широм Србије, у којима није било важних културних установа, позоришта, градске библиотеке, музеја или народног универзитета, оснивање оваквих алијанси, клубова и друштава (називи су били различити, али активности сличне или истоветне) представљало је драгоцен облик културног живота. Сама чињеница да је Друштво постојало учинила је да се у локалној штампи популаришу вредности француске цивилизације и културе: објављивани су у одломцима преводи дела француских аутора, текстови о француским научницима и државницима, коментари француских позоришних комада итд. У неким другим градовима у којима је културни живот већ био развијен у приличној мери, попут Шапца (који су звали Мали Париз), постојала је духовна потреба да се прошире видици и на мање познате крајеве и културе, како би се створио одређени баланс духовних опција. Поред постојања библиотеке и претплате на француске часописе и новине, одржавана су предавања и обележавани значајни датуми, отворена је школа француског језика, организовани излети и посете сродним клубовима у другим деловима наше земље.⁶

Друштво је активно сарађивало са више других друштава и удружења, као што су: Друштво старих ратника са Источног фронта у Југославији (Poilus d'Orient), Диспанзер „Кап млека“, Удружење југословен-

4 Тада је и дотадашња Позоришна улица добила назив Француска.

5 Подаци се увек не слажу. Тако Љубодраг Димић каже да је у предратној Југославији било око 60, а Душан Јањић помиње цифру од 70 оваквих друштава. Видети: Ljubodrag Dimić (2005:63) и Душан А. Јањић (2005:409)

6 Занимљиво је да је град који је имао између 14000 и 18000 становника имао французски клуб са библиотеком од 2500 француских књига и да је примао 25 француских листова и часописа, од којих је већина била поклон донатора из Француске. Видети: Милена Поповић-Дреновац (2005:427)

ских лекара са француских универзитета, Удружење бивших ђака српске гимназије у Ници, Удружење бивших ђака из Жосијеа (Jeaussiers), Удружење бивших ђака српске гимназије у Болијеу (Beaullier), Опште удружење бивших ђака француских школа, Народна акција француско-српска (школа језика), Потпорно удружење југословенских професора француског итд.

Колико је интересовање за унапређење српско-француских односа постојало тридесетих година XX века не само у интелектуалним круговима, потврђује и чињеница да је у априлу 1936. године основана Народна француско-југословенска акција (Action populaire franco-yougoslave), чији је почасни председник био француски посланик Р. де Дампијер (R. de Dampierre), а председник Драгомир Арнаутовић. Он је током рата, прешавши преко Албаније, отишао у Француску у којој је радио као стручни саветник у Дирекцији француских железница и докторирао на Сорбони, а потом био председник Удружења железничара Србије и 1934. године оснивач часописа *Железнички венац*. Члан овог удружења био је, између осталих, Жан Бургоен (Jean Bourgoen), уредник већ помињаног часописа *Echo de Belgrade*. Народна француско-југословенска акција није ни на који начин било удружење које би било конкурентско Друштву пријатеља Француске. Било је то једно другачије удружење које је имало циљ да организује раднике, занатлије, сељаке – борце из Првог светског рата, ниже железничко особље, младе трговце и остале, и да их повеже са напредним демократским круговима у Француској. У Правилима Удружења као један од циљева истиче се омогућавање што чешћих контаката широких маса француског и југословенског народа, превођење и публиковање занимљивих популарних дела са оба језика, као и установљење специјалне туристичке секције која ће имати задатак да припрема, организује и олакшава реципрочну туристичку акцију у најширим слојевима оба народа. Тако су позивани да се јаве они чланови који су у своју породицу могли примити неког госта из Француске, али искључиво из свога сталежа, као и они који су били заинтересовани за боравак у Француској. Занимљива је и идеја о оснивању секције која би се бавила проналажењем и проучавањем свих недостатака и погрешки које би могле штетно утицати или у било ком погледу нашкодити француско-југословенским односима.

Пред сам почетак Другог светског рата код нас, односно у време када је рат већ био почео у Француској, рад Друштва неминовно је морао бити измењен. На течајевима француског језика било је преко 300 полазника, а у библиотеку је дневно долазило просечно 18 лица ради узимања књига на читање. У фебруару 1940. свечано је отворен Француски дом, а том приликом предавање је одржао књижевник и члан Француске академије Жорж Диамел (Georges Duhamel). После тога гостовала је Француска комедија у Народном позоришту, одржан је један концерт класичне музике са извођачима из Француске и прослављена је стопедесетогодишњица Ламартиновог рођења. Предавања нису више одржавана од

маја 1940. године, што због немогућности доласка угледних Француза који би их држали, што због забране свих јавних манифестација и скупова. Друштво је наставило раније започет рад на примању прилога за француски Црвени крст и слању месечних пакета француским ратним заробљеницима у Немачкој.

После Другог светског рата, политичка и друштвена клима била је сасвим другачија, али се то најмање осећало у области културе (нарочито после 1948. и 1950. године), па предратно Друштво пријатеља Француске наставља своје деловање под именом Друштво за културну сарадњу Југославија-Француска (под овим именом регистровано је у јуну 1946). Седиште је било у Београду, а на местима председника смењивали су се угледни интелектуалци: Станоје Симић, дипломата, посланик и министар спољних послова; Синиша Станковић, оснивач Института за екологију и биогеографију, члан САНУ и дописни члан Академије у Нансију и Масарикове академије у Прагу; Радивоје Увалић, дипломата и професор универзитета, дописни члан САНУ, амбасадор у Француској и другим земљама; Криста Ђорђевић, председница Црвеног крста Србије; књижевници Душан Матић (који је најдуже био председник Друштва, од 1957. до 1981.) и Мира Алечковић. У управним органима увек је било много познатих и угледних имена из културног и јавног живота, што сведочи о значају који су тадашње власти и друштво у целини придавали оваквом једном удружењу. Поменућемо само неке од њих: Васко Попа, Иво Андрић, Исидора Секулић, Вељко Петровић, Петар Лубарда, Марко Ристић, Владислав Рибникар, Марко Челебоновић, Милан Дединац итд. Крајем педесетих година XX века међу 300 чланова Друштва били су и Стојан Аралица, Александар Белић, Бета Вукановић, Александар Вучо, Гргур Јакшић, Стана Ђурић-Клајн, Борис Кидрич, Коча Поповић и други. Године 1960. се у Извршном одбору, поред Мире Алечковић и Иве Андрића, налази и Десанка Максимовић. Седамдесетих година Десанка Максимовић и Иво Андрић су у Управном одбору, као и Танасије Младеновић и Марко Ристић.

Врло богата предратна библиотека Друштва, током рата предата на чување Библиотеци града Београда, враћена је у жалосном стању, а велики број књига био је уништен, оштећен или нестao. О повратку у удобне просторије Ратничког дома није ни било говора, па је ваљало решавати проблем смештаја. Осим тога, 1953. године Социјалистички савез радног народа (у оквиру којег је деловало и Друштво за културну сарадњу Југославија-Француска) није више могао из свог буџета да издржава рад Друштва, па му је одобрио да почне са организовањем течајева француског језика.

У извештају Управног одбора Друштва за културну сарадњу Југославија-Француска из марта 1958. године сазнајемо да је Друштво у Београду бројало 398 чланова⁷. После неких организационих промена и побољ-

⁷ У то време постојале су подружнице у Загребу, Сарајеву, Цетињу и Љубљани, а највећу активност развијала је секција у Загребу.

шања, сређена је библиотека у којој је било 5048 књига, а седнице управе Друштва одржаване су једном месечно. Број полазника курсева француског језика остао је приближно исти као и претходне године (достигао је 450 до 500 полазника), организатори су се сусретали са бројним проблемима, као што су променљив број полазника и честа одсуствовања појединих наставника, особито оних најбољих који су били ангажовани и на другим радним местима. Новина у понуди течајева те године били су течајеви по школама чији је циљ био да се помогне слабим ученицима и да се добрим ученицима из удаљених делова града пружи могућност да прошире и продубе своје знање француског језика. Друга новина били су курсеви за наставнике осмогодишњих школа на којима се, заједно са искусним наставницима са факултета, дискутовало о припреми и обради методских јединица, о задацима и вежбама. Трећа новина били су курсеви за предшколску и млађу школску децу. Наставници и ученици користили су књиге и часописе из библиотеке Друштва (које је било претплаћено на 19 листова и часописа), а као помоћна средства коришћени су филмови, грамофонске плоче и зидне слике. Организован је, као и других година, конкурс француског језика за средњошколце, а четворо првопласираних боравило је осам дана у Паризу, док је 43 учесника добило на поклон књиге од Француског културног центра у Београду. У извештају се помињу и приједи угледних гостију из Француске, предавања наших и француских стручњака посвећена најчешће француској књижевности, затим гостовања ученика и студената из Француске и сарадња са бројним културним установама из Француске и наше земље.

Из извештаја о раду Друштва из априла 1961. године може се сазнати да је Друштво у Београду бројало 416 чланова, да се библиотека богатила углавном захваљујући даровима Француске Алијансе, а многе књиге су одашиљане секцијама Друштва или поклањане победницима на конкурс у знању француског језика. Број листова и часописа на које је Друштво било претплаћено порастао је, повећан је број сусрета са угледним француским гостима (укупно је одржано 46 приредби, пријема и предавања, сусрета и радних састанака, а гостовале су и две уметнице из Енглеске које су чланице Друштва Француска-Енглеска из Лондона). Број полазника на течајевима француског језика повећан је на 600, уређене су просторије у једном великом стану у улици Кнеза Милоша 23, обновљен је инвентар и модернизована настава. Настављене су и све остале активности које се помињу у извештајима из ранијих година, али се појављује и једна нова: конкурс за студенте Југословенске групе у Француској.⁸

Широм земље постојале су подружнице од којих је формиран Савез друштава за културну сарадњу Југославија-Француска, чије су пленарне годишње скупштине одржаване наизменично у свим репу-

⁸ Студената Југословенске групе било је на факултетима у Паризу (Сорбона и Школа оријенталних језика), Стразбуру, Лиону, Бордоу, Клермон-Ферану, Дижону и Екс-ан-Провансу. Године 1960. конкурс није био успео, а претходне године награђена су два учесника, од којих је један боравио десет дана као гост нашег Друштва у Београду и осталим градовима, а уједно и присуствовао семинару српскохрватског језика у Сплиту.

бличким центрима. Будући да је знатан део предратне библиотеке био уништен или у јадном стању и да враћање у просторије Ратничког дома није било могуће, Друштво није више могло да буде и нека врста клуба где се чита француска штампа и говори на француском. И даље су успешно организована гостовања Француза: у складу са захтевима нове власти, акценат се ставља на сарадњу са француским интелектуалцима левице. Делатност Друштва била је, као и раније, веома разноврсна: организовање предавања, пријема угледних личности француске културе, сарадња са Друштвом у Паризу (на његовом челу били су Жан Касу и Лео Амон – Jean Cassou, Léo Amon), отварање Школе француског језика за децу и одрасле итд.

У Новом Саду почетком шездесетих година основано је Друштво пријатеља Југославија-Француска. У оквиру овог друштва 1965. године почиње са радом и школа француског језика за најмлађе, а 1971. отворено је и француско обданиште. О успешном раду друштва сведочи и податак да је на разним течајевима од 1975. до 1985. било уписано између 160 и 195 полазника, а да је библиотека имала близу 1000 наслова. У годинама кризе после 1990. обданиште је престало са радом, а угасило се и Друштво за културну сарадњу Југославија-Француска у Војводини. Занимање за француски језик и културу данас највише гаје студенти Катедре за француски језик и књижевност Филозофског факултета у Новом Саду и млади драмски уметници који постављају дипломске представе на текстове француских аутора. На почетку XXI века културне и економске везе са Француском јачају и у Новом Саду, па се отвара приватно француско забавиште и школе француског језика, организују се гостовања француских уметника и предавања професора. (Гудурић 2005: 351-352)

У извештају о активностима Друштва од маја 1984. до јуна 1985. види се да је оно и даље било саставни део Социјалистичког савеза и да је сарађивало са његовим одборима, а да је Комисија за кадрове и друштвена признања Републичке конференције Социјалистичког савеза радног народа Србије морала да даје своју сагласност на избор чланова председништва и почасног председништва Друштва. Иако, дакле, на изванредан начин под контролом власти, Друштво је могло обављати своје уобичајене активности, али је постојао проблем смештаја школе француског језика и било је и даље немогуће организовати рад читаонице у којој би се читала француска штампа и говорило на француском (као што је то био случај у међуратном периоду). Наиме, после рата Друштво је располагало станом у улици Кнеза Милоша број 23, али када се почело са враћањем имовине одузете после рата, и тај стан је враћен породици у чијем је власништву некада био, а Друштву је 1989. године додељен привремено смештај у монтажној згради у Делиградској улици 3а (зграда је припадала Заводу за изградњу града Београда). Те године у јуну месецу школа француског језика која је радила при Друштву имала је 1273 ученика, 11 запослених професора и 5 службеника.

После Мире Алечковић, која је руководила радом Друштва од 1981. године, на његово чело дошао је 1993. године преводилац Светомир Јаковљевић, а 1994. године Друштво мења име у Алијанса Југославија-Француска (Alliance Yougoslavie-France). Алијанса је са поносом истицала да је својеврсни расадник франкофоније и да представља наставак некадашње Француске школе Сен-Жозеф (која је од 1926. до 1941. године радила у Београду). У оквиру Алијансе постојала је школа француског језика „Јелена Анжујска“, покренут је часопис *Glossa*, намењен разматрањима теорије и праксе методике наставе страних језика⁹, приређивана су предавања, научне и уметничке изложбе и промоције књига, концерти угледних уметника и младих ученика школе француског језика, одржавани семинари за професоре француског језика (попут оног одржаног 1997. у Кладову) и летње школе француског језика (на Гочу 1996.), организовани квизови у познавању француског језика и цивилизације и такмичења у спортским активностима. Прослављана је и слава свете Јелене Анжујске, заштитнице школе, а 1996. организовано је и поклоничко путовање у њену задужбину манастир Градац.

Крајем августа 1999. године Алијанса Југославија-Француска била је принуђена да се исели из просторија у Делиградској улици у којима је рад обављала и школа француског језика „Јелена Анжујска“. У време ослабљених односа са француским представницима и озбиљних политичких и економских превирања код нас, а услед проблема са простором и финансијских потешкоћа, школа престаје са радом у јуну 2000. године, а од 15 подружница у разним градовима активне остају само оне у Кладову¹⁰, Осечини и Ваљеву.

После краће паузе и озбиљних сукоба међу члановима Управног одбора и наставницима у школи „Јелена Анжујска“, Друштво на скупштини одржаној у новембру и децембру 2002. године за свог председника већином гласова бира универзитетског професора и преводиоца Ивана Димића, а после његове смрти 2004. године за новог председника изабрана је Јелена Новаковић, такође универзитетски професор, преводилац и велики познавалац француско-српских књижевних веза и односа.

9 Први број часописа представљен је крајем 1994. године, а потом је, у просторијама Библиотеке града Београда и Етнографског музеја, одржан циклус предавања „Из теорије и праксе наставе страних језика“, а теме неких од предавања биле су: Поезија у настави страних језика, Речници страних језика – врсте, израда и примена у настави, Настава страног језика у функцији струке, Учење страних језика: вештачка и природна конверзација, Творба речи у настави страних језика, Наставник страног језика као истраживач и коаутор уџбеника, Објективистичка психологија у новијој књижевности, Неки аспекти процеса граматизације, Једно виђење талента за учење страних језика, Семантика у настави страних језика, Тестирање, вредновање и оцењивање у настави страних језика, О неким проблемима лексичке анатомије.

10 Тако је, на пример, успостављена сарадња између Кладова и француске регије Вандеје у којој је 2010. године одржана велика изложба о сакралној уметности Србије и о маскама, а на тамошњем фестивалу националних паркова представљен је и Ђердап. Развијена је и лепа сарадња између Ниша и Арла, највише у домену заштите културног и историјског наслеђа и уз интензивну размену стручњака.

Због недостатка одговарајућег простора, библиотека и читаоница данас не постоје, али се у различитим просторима организују научни скупови посвећени разним аспектима српско-француске културне сарадње. У сарадњи са Библиотеком града Београда и њеним Одељењем уметности одржан је низ округлих столова, предавања и представљања публикација¹¹, као и изложбе наших уметника који живе и стварају и у Француској и код нас (попут, на пример, изложбе слика, акварела, графика и фотографија Љубице Мркаљ, мултимедијалног уметника који живи и ствара у Паризу и Београду). Активности се организују и у Француском културном центру у Београду и у Српском културном центру у Паризу, у којима се представљају монографије, уџбеници, часописи и зборници са научних скупова.

Године 2004. Друштво за културну сарадњу Србија-Француска обележило је стогодишњицу постојања, најпре свечаном академијом одржаном почетком маја месеца у Задужбини Илије Милосављевића Коларца, а потом међународним научним скупом одржаним у октобру у Архиву Србије. Са 36 саопштења, овај скуп је постигао жељену разноврсност и обухватио разноврсне видове српско-француске сарадње између 1904. и 2004. године: у областима лингвистике, књижевности, теорије књижевности, музике, историје уметности, примењених уметности, археологије, ликовне критике, политике, војне и привредне сарадње, медицине, природних наука, архитектуре, рачунарске лингвистике. Две године касније на Филолошком факултету у Београду одржан је међународни научни скуп „Надреализам у свом и нашем времену“. Онолико колико то скромна финансијска средства допуштају, Друштво наставља и са издавачком делатношћу, па је тако 2005. године под називом *Српско-француски односи* објављен зборник саопштења са истоименог научног скупа, а две године касније и зборник *Надреализам у свом и нашем времену*. Године 2008, а у знак сећања на преминулог професора Ивана Димића, председника Друштва, публикован је зборник *Токови у савременој романистичкој* у којем су обједињени књижевни, лингвистички и методички радови из области франкороманистике, италијанистике, хиспанистике и румунистике.

Друштво за културну сарадњу Србија-Француска остварује сарадњу и са другим организацијама и институцијама од којих већина има франкофоно обележје, а активности су усмерене ка неговању српско-фран-

11 Неки од примера тема округлих столова и трибина јесу: Српско-француски односи у склопу европских интеграција, Француски језик у Србији, Французи о Србији – Срби о Французима, а неки од наслова књига представљених од 2005. до 2010. године су: *Речи француског језика у српском језику*; *Семантика и прагматика времена у француском језику*; *Како проговорити на француском језику*; *Polyphonie narrative*; *Простор, време, предлози*; *L'Éducation en France*; *Савремена француска култура*; *Фантасмично и хумор у приповедачком пошћују Марсела Емеа*; *Recherches sur le surréalisme*. Зборници са научних скупова односе се на српско-француске односе од 1904. до 2004, на надреализам у свом и нашем времену, на токове у савременој романистичкој и на студије француског језика данас. Детаљније на: www.dsf.org.rs.

цуских односа. Поред већ помињаних институција, Друштво успешно сарађује са Удружењем франкофоних новинара Србије (са којим је у новембру 2005. организовало трибину на тему „Француско-српски односи у контексту европских интеграција“), затим са Секцијом одликованих Академском палмом у Србији, Универзитетском агенцијом за франкофонију, Амбасадом Француске (традиционално се полаже венац на Споменик захвалности Француској за национални празник Француске 14. јул и за 11. новембар, Дан примирја у Првом светском рату).

Као још једна потврда да се код нас и даље негују српско-француски односи, године 2001. основан је у Београду Фонд Маргерите Арнаутовић. Маргерита Арнаутовић (1926-2009) читав свој рад посветила је повезивању култура и компаративним истраживањима дела наших и француских аутора и књижевно-критичке мисли, а на Катедри за француски језик и књижевност Филолошког факултета у Београду држала је наставу француске књижевности, цивилизације и стилистике.¹² Овај фонд, основан на основу личног материјалног одрицања Маргерите Арнаутовић, намењен је награђивању наших заслужних франкороманиста за остварења у књижевним, језичким, преводилачким и другим подручјима. Путем конкурса, сваке године се појединцима или установама додељују две равноправне награде „Златна франкороманистика“. Почев од 2002. године, добитници награде били су: Катедра за француски језик и књижевност Филолошког факултета у Београду и преводилац Иванка Павловић (за 2002. годину); Алијанса Југославија-Француска и универзитетски професор Михаило Павловић (за 2003.); преводилац Милица Домазет и универзитетски професор Ристо Лаиновић (за 2004.); публициста Душан А. Јањић и универзитетски професор Радивоје Константиновић (за 2005. годину); универзитетски професори Изабела Константиновић и Пера Половина (за 2006.); универзитетски професор Јелена Новаковић и Одсек за романистику Универзитета у Новом Саду (за 2007. годину); преводилац Дана Милошевић и универзитетски професор Михаило Поповић (за 2008.); преводилац Никола Бертолино и Огледна основна школа „Владислав Рибникар“ (за 2009.); професор Миланка Пере и издавач Петар Живадиновић (за 2010. годину).

Постоје и у другим градовима у Србији разна друштва чије су активности сличне или истоветне, а тичу се упознавања два народа и развијања културне сарадње: Друштво Србија-Француска у Лесковцу (које је издавало часопис *Алијанса / Alliance*), Југословенско-француски савез у Вршцу (који наставља традицију сличне организације која је деловала од 1935. до почетка Другог светског рата). Сарадња међу њима, на жалост, није чврста и добро усаглашена, нити постоји неки савез који би их окупљао, већ се активности спроводе самостално, па је веома компликовано, чак и немогуће пратити шта се у појединим местима дешава.

¹² О њеном раду детаљније код: „Маргерита Арнаутовић“, *Филолошки преглед*, XXXVII 2010 1, стр. 207-209; Михаило Павловић, *Катедра за француски језик и књижевност у Београду*, Београд, Филолошки факултет, 2008, стр. 25-27.

Последњих година, ипак, број чланова који редовно плаћају скромну чланарину Друштву за културну сарадњу Србија-Француска и који се ангажују на остваривању циљева Друштва, на жалост, опада. Потребно је стога обновити и подстаћи рад подружница у унутрашњости Србије, а пред члановима и руководством Друштва остају и неки други неостварени циљеви: да се обнови рад Друштва српско-француског пријатељства у Француској (што би ваљало чинити у сарадњи са Министарством иностраних послова, Амбасадом Француске и свим француским универзитетима на којима се изучава српски језик), као и да се обнови издавање часописа *Glossa*. Постоје и предлози да се организују активности (пре свега на филолошким факултетима и у филолошким гимназијама) које би довеле до осетнијег подмлађивања чланства, да се приређују ученичке и студентске позоришне представе, установе секције које би се у оквиру Друштва бавиле разним активностима (музика, сликарске и друге изложбе итд.), као и да се обезбеди одговарајућа медијска промоција Друштва.

После сукоба на Скупштини одржаној у децембру 2002. године, део тадашњег Друштва се издвојио и у Београду регистровао своје удружење - Друштво пријатеља Француске (*Association des amis de la France*), које у свом оснивачком акту такође за себе каже да наставља идеје и циљеве истоименог друштва основаног 1904. године. Његов основни циљ јесте да својом делатношћу негује међусобно упознавање и развијање пријатељства између француског и српског народа, као и да унапређује њихову узајамну сарадњу у свим облицима духовног и материјалног стваралаштва. За председника је тада изабран универзитетски професор Слободан Витановић, који је на том месту био до своје смрти 2007. године, када је на чело Друштва дошла професор Драгана Ивановић. Друштво редовно обележава славу Света Јелена Анжујска 12. новембра и дан Француско-српске школе Сен-Жозеф 19. марта, полаже венце на француском и српском гробљу 11. новембра (поводом потписивања примирја у Првом светском рату), организује предавања у просторијама Библиотеке града Београда и Културног центра Београда.¹³ Друштво пријатеља Француске води своје чланове и госте из Амбасаде Француске и Француског института и на једнодневне излете, од којих је посебно занимљив био излет са предавањем (одржаним на српском и француском језику) о археолошким истраживањима на Царичином граду, на којима заједно раде наши и француски стручњаци.

¹³ Теме предавања врло су разноврдне, а односе се на уметност, архитектуру, историју, медицину, филм итд. Предавачи су чланови Друштва, угледни научници и уметници, а неке од тема су: Париз у XVIII веку, Градац Јелене Анжујске, Аеропут – понос и жртва, Мираз у средњовековном Котору, Прослава 11. новембра 1930. – политички и симболички аспекти, *Saint-Germain-des-Prés* 1945-1950, Француско-српски односи у XIX и XX веку, Пола века српско-француских односа на филму од 1895-1945 (са пројекцијама), Споменик захвалности Француској на Калемегдану, Пупчана врпца најбогатији извор матичних хелија.

Имајући у виду промене у модерном свету све бројнијих и бржих комуникација, свету у којем се мање мисли на пријатељства (поготово стара), а све више искључиво на могућност конкретних заједничких пројеката, последњих петнаестак година сарадња између Србије и Француске мења своје традиционалне облике. Уместо једног великог и јединственог удружења које би, на националном нивоу, гајило и развијало пријатељство између два народа, стварају се бројна мања удружења по готово свим регионима Француске. Најбројнија су, природно, тамо где има највише Срба и њихових потомака, па је постало готово немогуће пратити стварање и деловање свих тих друштава. Облици ове децентрализоване сарадње бројни су и разноврсни: од гајења и приказивања наших народних обичаја и фолклора, до представљања наше савремене ликовне уметности, организовања концерата и предавања о нашој историји, актуелној политичкој и економској ситуацији, али и предавања из области других друштвених или природно-техничких и медицинских наука. На жалост, због често драматичне ситуације у нашој земљи, у Француској се најчешће прикупља хуманитарна помоћ за избеглице-жртве ратова у Југославији деведесетих година и за угрожено српско становништво на Косову, организују боравци француских грађана у Србији (посебно на Косову) и гостовања српских историчара и политичара у Француској, а све са жељом да се француска јавност упозна са правим стањем у овој српској покрајини и са реалним проблемима са којима се људи данас тамо сусрећу, као и са могућим узроцима оваквог стања. Припремају се заједничке прославе и културне манифестације, братимљења градова и установа, деле флајери са информацијама, лобира код медија итд. Успостављају се и односи сасвим конкретне сарадње на прецизно дефинисаним заједничким пројектима између неких градова и региона Србије и Француске.¹⁴

Радује и чињеница да код нас расте број издавача који објављују француске писце, а Француски институт у Београду (који се од свог оснивања 1951. до почетка 2011. године звао Француски културни центар)

¹⁴ Није увек сасвим јасно какве политичке идеје и циљеви стоје иза активности које разна друштва организују или којима се баве њихови истакнутији чланови. Нека од тих друштава су: *Fraternité franco-serbe* које жели да развија српско-француске односе, да француску јавност упозна са проблемима на Балкану, да пружи конкретну материјалну и моралну подршку угроженима, да одбрани опстанак српског Косова (<http://fraternites.free.fr/>), *Association 90* која је настала на иницијативу наших студената на школовању у Француској и чији је примарни циљ помоћ ученицима, студентима и наставницима у Србији (<http://balkans.courriers.info/article935.html>), *Association des diplômés de l'Enseignement Supérieur Français* која окупља све људе из Србије који су стекли неку од француских диплома у високом образовању (http://www.ambafrance-srb.org/france_serbie/spip.php?article1132), *Association France Serbie* која као свој циљ истиче помоћ деци без родитељског старања и деци у болницама у Србији (<http://www.association-france-serbie-afs.org/>), али и разна мања друштва чији су чланови млади људи српског порекла одрасли у Француској и чије активности се односе првенствено на откривање балканске и српске културе и традиције, попут удружења *Другари – L'Association franco-serbe qui fait la différence* (<http://drugari.fr/beta/>), затим *Association culturelle, artistique et sportive franco-serbe „Polet“* (<http://www.aubervilliers.fr/article1953.html>) и многа друга удружења.

има разне програме за помоћ издавачима и преводиоцима. Осим књижевности, развија се и врло успешна научна сарадња, повећана је филмска размена, а манифестације у организацији Француског института много су присутније и изван српске престонице. Иако су српско-француски политички и економски односи били променљиви, а у последње време још више него раније под утицајем ширих међународних односа и интереса, културне везе биле су и остале постојане. Проучавање дуге и богате историје српско-француских сусретања и сарадње, извесно је, захтева организовано истраживање тимова стручњака и године преданог рада. Остаје нам, такође, да се надамо да ћемо убудуће имати више заједничких, сличних или бар не супротних политичких, економских и војних интереса, што би ова истраживања олакшало и убрзало. Сматрамо, међутим, сасвим извесним да ће се српско-француски односи и даље успешно развијати у области културе и свеколиких интелектуалних делатности које увек својим трајањем, па и својим значајем, надилазе тренутне политичке околности. Не заборављајући прошлост, ваља прионути на изградњу будућности.

Литература

- Гудурић 2005: С. Гудурић, Француски дух у српској Атини 1904-2004, у: *Српско-француски односи 1904-2004*, Београд: Друштво за културну сарадњу Србија-Француска и Архив Србије, 343-355.
- Dimić 2005: Lj. Dimić, Influence culturelle française dans le royaume de Yougoslavie, у: *Српско-француски односи 1904-2004*, Београд: Друштво за културну сарадњу Србија-Француска и Архив Србије, 57-72.
- Ибровац 1940: М. Ибровац, Српски ђаци у Француској, у: *Књига о Француској*, Београд: Друштво пријатеља Француске, 207-224.
- Јањић 2005: Д. Јањић, Друштво пријатеља Француске у Лесковцу (1921-1941) – значајан чинилац културног живота града, у: *Српско-француски односи 1904-2004*, Београд: Друштво за културну сарадњу Србија-Француска и Архив Србије, 409-417.
- Павловић 2005: М. Павловић, Прилог историји Друштва за културну сарадњу Србија-Француска, у: *Српско-француски односи 1904-2004*, Београд: Друштво за културну сарадњу Србија-Француска и Архив Србије, 13-20.
- Поповић-Дреновац 2005: М. Поповић-Дреновац, Друштво пријатеља Француске у Шапцу – један вид српско-француских културних веза, у: *Српско-француски односи 1904-2004*, Београд: Друштво за културну сарадњу Србија-Француска и Архив Србије, 425-429.
- Šotra 2008: T. Šotra, Autour de la francophonie et de la francophilie en Serbie, in: *The Romance Balkans*, Belgrade: Institute for Balkan Studies, 339-350.

Ana Vujović

LES ASSOCIATIONS DE COOPÉRATION CULTURELLE ENTRE LA SERBIE ET LA FRANCE

Résumé

Au début du XXe siècle les relations politiques entre la Serbie et la France, déjà bonnes, deviennent amicales, de sorte qu'on fonde à Belgrade (en 1904) une société littéraire française, précédant d'autres semblables dans plusieurs villes. Changeant plusieurs fois de nom, aujourd'hui existent l'Association de coopération culturelle Serbie-France et l'Association des amis de la France. La période d'entre les deux guerres mondiales correspond à l'apogée des rapports franco-serbes. L'influence de la France s'est manifestée et se manifeste toujours dans tous les aspects de la vie sociale – dans la politique, les sciences, la culture et l'éducation. Aux sentiments amicaux s'ajoutaient des intérêts politiques, économiques et militaires qui, le plus souvent, n'étaient pas opposés. Malgré certains problèmes dans les relations politiques entre les deux pays dans les deux dernières décennies, il semble que la coopération culturelle et les échanges scientifiques restent fructueux. À en juger d'après le passé, on peut espérer que, quelles que soient les relations politiques entre les deux pays, rien ne pourra détourner nos relations culturelles et que nous aurons toujours la force et l'intérêt de chercher et de trouver de nouvelles voies.

Mots-clés: relations, coopération, culture, sociétés, Serbie, France.

Ana Vujović

GESELLSCHAFTEN FÜR KULTURELLE ZUSAMMENARBEIT ZWISCHEN SERBIEN UND FRANKREICH

Zusammenfassung

Anfang des XX Jahrhunderts werden politische Beziehungen zwischen Serbien und Frankreich, die schon gut waren, sogar zu freundlichen, demzufolge gründet man in Belgrad 1904 Französische Literaturgesellschaft, Vorläufer anderer ähnlicher Gesellschaften in mehreren Städten. Nach einigen Namenänderungen gibt es heute Gesellschaft für kulturelle Zusammenarbeit Serbien-Frankreich und Gesellschaft der Freunde Frankreichs.

Die Zwischenkriegszeit war die Zeit der intensivsten serbisch-französischen Beziehungen. Der Einfluss Frankreichs prägte sich damals wie heute in allen Bereichen des gesellschaftlichen Lebens aus: Politik, Wissenschaft, Kultur, Bildung. Den freundlichen Gefühlen kamen politische, ökonomische und militärische Interessen hinzu, die einander oft nicht entgegengesetzt waren. Trotz gewissen Problemen in politischen Beziehungen in den letzten zwanzig Jahren bleiben kulturelle Zusammenarbeit und Austausch in der Wissenschaft häufig und fruchtbar. Aufgrund von Erfahrung aus der Vergangenheit kann man hoffen, dass – ungeachtet dessen, wie die politischen Beziehungen zweier Länder sein werden – Kulturbeziehungen ungefährdet bleiben und man immer genügend Kraft und Willen findet, neue Wege der Zusammenarbeit zu suchen und herauszufinden.

Schlüsselwörter: Beziehungen, Zusammenarbeit, Kultur, Gesellschaften, Serbien, Frankreich.

Примљено: 04.04.2012.

Прихваћен за штампу новембра 2012.